

УДК 159.9

DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2022.12.11>

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ ЕМОЦІЙ У ПОЛІЦЕЙСЬКИХ З РІЗНИМ РІВНЕМ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ЗДІЙСНЕННОСТІ

Яна Пономаренко

*Харківський національний університет внутрішніх справ
просп. Льва Ландау, 27, Харків, Україна, 61080
e-mail: posokhova1992@gmail.com*

У статті презентовано результати теоретичного та емпіричного вивчення психологічного змісту емоцій у професійній діяльності поліцейських. Теоретичний огляд психологічної літератури продемонстрував широку гаму наукових розробок щодо змісту емоційної сфери, впливу, важливості і специфіки емоцій у практиці поліціювання, в межах якої емоційні переживання поліцейських виступають віддзеркаленням їхніх професійних труднощів, але також успіхів і досягнень. Визначено, що специфіка професії поліцейського базується на ситуаціях, котрі є негативними, травматичними й небезпечними, що позначається на їхній продуктивності та демонструє високі показники звільнень серед поліцейських. Мета дослідження полягала у виявленні специфіки емоційних переживань у професійній діяльності поліцейських, котрі мають низький та високий рівні особистісно-професійної здійсненності (ОПЗ). Загальна чисельність вибірки становила 203 працівники поліції. Результати, що отримані за двома методиками: «Опитувальник особистісної здійсненності» О. Штепи та «Опитувальник професійного самоздійснення» О. Кокуна, були піддані кластерному аналізу, що дозволило сформуванню три групи за рівнями ОПЗ: з низьким – 68 осіб, із середнім – 42 особи й високим – 92 особи. У дослідженні були задіяні лише дві групи поліцейських – з низьким (перша група) та високим (друга група) рівнями ОПЗ.

Емпірично доведено, що поліцейські з низьким рівнем ОПЗ охоче віддають перевагу позитивно забарвленим емоціям, що забезпечує задоволення від діяльності й життя загалом. Для такої групи респондентів емоції безпеки й комфорту в професії чинять вагомий вплив не лише на задоволеність від особистого життя, а й відбиваються на сприйнятті соціальних ситуацій та у змісті психологічних реакцій. Показники, отримані у першій групі поліцейських, істотно зменшують їхні можливості бути високоефективними у діяльності, але не завдають шкоди благополуччю досліджуваних. Поліцейські з високим рівнем ОПЗ віддають перевагу тим емоціям, котрі сприяють оновленню ресурсної бази, звуження якої відбувається через вимоги професії, а також емоціям, що оптимізують реакції на зовнішній тиск та стреси. Таким чином, значущість внеску високого рівня ОПЗ полягає не лише у забезпеченні якості виконуваних функцій, покладених на поліцію, а й можливостей поліцейських отримувати задоволення від своєї діяльності та залишатися в ній. Для поліцейських другої групи характерні вмотивованість та стійкість цілей, чітке розуміння важливості самовдосконалення в професії, вірність своїм переконанням та цінностям, а також суб'єктивно значущі емоції гордості за себе та свою професію, котрі надихають поліцейських продовжувати займатися своєю справою.

Ключові слова: емоції, емоційні переживання, емоційна сфера, особистісно-професійна здійсненність, поліцейські, професійна діяльність.

Постановка проблеми. Правоохоронна діяльність є однією з найбільш стресових професій і водночас однією з найбільш ризикованих, що досить часто негативно відображається на здоров'ї працівників цієї професійної сфери. Ми вважаємо, що своєрідність психологічних характеристик поліцейських зумовлена значущим впливом як

особистісних факторів, так і професійних чинників, пов'язаних зі змістом діяльності поліціювання. Наприклад, такий особистісний фактор, як емоційність працівника поліції, може провокувати загострення наслідків різного роду негативних впливів на психологічне, фізичне і соціальне благополуччя офіцера, що саме по собі відобразатиметься на якості виконуваних ним функцій. Своєю чергою професійні фактори базуються на варіативності вимог до особового складу й можуть відрізнятися своєю структурою та вимогами в кожному поліцейському підрозділі окремо. Звідси постає питання можливості визначення уніфікованих критеріїв, котрі б дозволили вивчати поліцейських як однорідну групу з точки зору умов праці, різноманітності завдань, посадових обов'язків, фахових компетенцій, підвищеного ризику тощо, які б забезпечили змістовно оптимальне пояснення відмінностей у прояві психологічних особливостей та проблем, прагненні до соціальної підтримки з боку колег і керівництва, а також благополуччя і стану здоров'я. Щоб мати змогу окреслити ймовірні фактори ризику, які є найбільш релевантними для здоров'я поліцейських, вагомим кроком у цьому напрямі повинні бути дослідження, які б розкривали закономірності функціонування емоційних переживань у поліцейських з урахуванням особистісного та професійного контекстів.

Теоретичні засади дослідження. У вітчизняній психології поліцейську діяльність характеризують як негативно емоційно концентровану, оскільки під час виконання службових завдань рекомендовано стримувати прояв власних почуттів, наслідком чого виступає те, що емоційне розвантаження поліціантів може бути відкладене на невизначений термін і це незадовільно відобразиться на їхньому загальному самопочутті [1, с. 112]. М. Галич зауважує, що емоції відповідають за результативність діяльності, особливо у поліцейських, тому одним з головних завдань психологічної підготовки є розробка програм, спрямованих на розвиток емоційно-вольової стійкості. Головними функціями емоцій у поліцейській діяльності, на думку дослідниці, є відображально-оціночна, сигнальна, мотиваційна й активаційна [2, с. 176]. І. Шинкаренко підкреслює, що поліцейські вимушені працювати у доволі суворому режимі, особливо у час пандемії, що посилює негативний вплив на працівників поліції, які вимушені забезпечити сприятливий емоційний фон у процесі комунікації з громадянами [3, с. 98]. Важливість емоційного компонента в комунікації працівників поліції не є перебільшеною, адже він дозволяє правоохоронцю отримати задоволення від процесу спілкування й здобути позитивні емоційні переживання з приводу того, що маєш змогу вирішити проблемне питання й допомогти іншій людині [4, с. 125].

К. Seigfried-Spellag вважає, що до особистості поліцейського висуваються численні емоційні вимоги, та підкреслює, що, незважаючи на багатовекторність емоційних проблем поліціантів, західну спільноту науковців більше цікавлять причини та наслідки стресу або перенесеного травматичного досвіду, отриманого в ході виконання професійних завдань [5]. Основна увага у дослідженні Л. Huey та Н. Kalyal зосереджена на вивченні тих факторів, які найбільше впливають на психологічний стан здоров'я працівника поліції й несуть найбільшу небезпеку для особистості поліцейського. Одним з найбільш загрозливих аспектів, які можуть завдати істотної шкоди поліцейському, ці науковці вважають розбалансованість емоцій [6]. К. Scherer та А. Moors вказують, що емоції по-різному впливають на поведінку особистості й позначаються на прийнятті рішень поліцейськими не менш ніж особливості когнітивного оцінювання ситуації [7]. Як вважають К. Ask і Р. Granhag, емоційні стани впливають на тип та способи обробки інформації й надмірна вираженість негативних емоцій (як, наприклад, гніву) збільшує схильність розглядати зміст та деталі справи поверхово і суб'єктивно [8]. Підтвердженням цьому виступає думка D. Sambrano з колегами, котрі встановили, що емоція гніву у поліцейських може

деформувати об'єктивне сприйняття злочину та посилити покарання для злочинця, що не виключає виникнення бажання перебільшити провину підозрюваного [9]. Доцільно також згадати результати, отримані С. Carver та Е. Harmon-Jones, котрі виявили, що афективні стани та емоції чинять вплив на стратегії поведінки особистості у соціальних взаємодіях [10]. Подібні дослідження лише підтверджують нашу думку щодо важливості вивчення емоцій та ефективної їх регуляції поліцейськими, адже вони виступають значущими чинниками ефективності професійних дій працівників поліції, від якості проведення яких залежить життя та благополуччя інших людей.

Мета дослідження – виявити специфіку емоційних переживань у професійній діяльності поліцейських з низьким та високим рівнями особистісно-професійної здійсненності (ОПЗ).

Виклад основного матеріалу дослідження. Для досягнення поставленої мети та формування емпіричної бази дослідження було застосовано кластерний аналіз за принципом к-середніх. Загальна чисельність вибірки становила 203 працівники поліції. Результати, що отримані за двома методиками: «Опитувальник особистісної здійсненності» О. Штепи [11] та «Опитувальник професійного самоздійснення» О. Кокуна [12], дозволили сформулювати три групи досліджуваних за рівнями особистісно-професійної здійсненності (ОПЗ). У цій статті ми пропонуємо авторське визначення поняття «особистісно-професійна здійсненність», котре ми розуміємо як безперервний простір особистісної реалізованості суб'єкта в житті та самореалізації в професійній діяльності, які в цілісності розкривають унікальний напрям життєздійснення особистості. Низький рівень було діагностовано у 68 осіб; середній – у 42 досліджуваних; високий рівень – у 92 респондентів. Група із середнім рівнем ОПЗ була вилучена з подальшого емпіричного дослідження.

У представленому емпіричному дослідженні було застосовано методику «Шкала оцінки значущості емоцій» Б. Додонова [13], котра спрямована на виявлення емоційних станів людини, які доставляють їй задоволення, а також визначення домінуючих потреб випробуваного через бажані їм переживання. Кількісна обробка результатів здійснювалася за допомогою t-критерія Стьюдента для незалежних вибірок.

У ході емпіричного дослідження виявлено вірогідні відмінності за досліджуваними показниками бажаних переживань серед поліцейських з різними рівнями особистісно-професійної здійсненності (табл. 1).

Отже, за шкалами «Радісне збудження у разі досягнення успіхів на роботі», «Задоволення, гордість, коли можеш довести свою цінність як особистості та фахівця», «Почуття радості, коли можеш зробити щось корисне» та «Бойове збудження у ситуації небезпеки» встановлені вірогідні відмінності між групами поліцейських з низьким та високим рівнями особистісно-професійної здійсненності ($p \leq 0,05$). Отримані результати свідчать про те, що для поліцейських з високим рівнем ОПЗ характерні стратегії задоволення й гордості, які найбільше розкриваються у професійній діяльності та зумовлюють налаштованість на досягнення та підтримку довготривалої мотивації розвитку власної компетентності. Поліцейські другої групи відчувають, що життя має більше сенсу, коли вони вмотивовані значущими цілями, усвідомлюють необхідність самовдосконалення, а також залучені до здорових міжособистісних стосунків і вірні своїм переконанням. Ми впевнені, що за своєю суттю подібні глибокі переживання сенсу роблять життя поліцейських вартим того, щоб продовжувати займатися своєю справою. Гордість є фундаментальною соціальною емоцією, особливо у працівників поліції, котрі через таке відчуття зміцнюють своє уявлення про соціальну значущість своєї професії, що мотивує та сприяє збільшенню продуктивності. Поліціанти з високим рівнем особистісно-професійної здійсненності відчувають прилив сил та впевненості у собі у ситуаціях, які характеризуються своєю

небезпечністю. Тобто загрозливі ситуації впливають на підвищення працездатності поліцейських такої групи та посилюють можливість застосувати свій потенціал для вирішення складного професійного завдання. Ми вважаємо таку якість найбільш необхідною у переліку компетентності правоохоронців, оскільки їхні вміння адаптуватися до ситуації та мобілізувати свої сили для її вирішення є показником їхньої готовності діяти в будь-якій обстановці.

Таблиця 1

Бажані емоційні переживання в групах поліцейських з різним рівнем особистісно-професійної здійсненності ($M \pm \sigma$)

Шкали	Перша група	Друга група	t	p
Почуття незвичайного в невизначеній, незнайомій ситуації	6,08 ± 0,98	6,97 ± 0,95	0,65	–
Радісне хвилювання, нетерпіння	4,42 ± 0,99	5,21 ± 1,02	0,56	–
Радісне збудження у разі досягнення успіхів на роботі	5,43 ± 1,02	8,36 ± 0,99	2,06	0,05
Задоволення, гордість, коли можеш довести свою цінність як особистості та фахівця	5,11 ± 0,99	7,94 ± 1,01	2,00	0,05
Веселощі, безтурботність, відчуття безпеки та комфорту	6,77 ± 0,97	4,02 ± 0,96	2,02	0,05
Почуття радості, коли можеш зробити щось корисне	4,51 ± 0,98	7,49 ± 0,99	2,14	0,05
Активний інтерес до нового	5,35 ± 0,98	5,95 ± 1,02	0,42	–
Бойове збудження у ситуації небезпеки	5,29 ± 1,03	8,14 ± 0,96	2,02	0,05
Радість, симпатія	5,98 ± 1,01	6,17 ± 0,99	0,13	–
Почуття краси та гармонійності у сприйнятті різних об'єктів та явищ	3,87 ± 0,98	4,45 ± 1,03	0,41	–

Встановлено, що для представників першої групи порівняно з другою більш значущими є емоції, котрі відповідають змістовому наповненню шкали «Веселощі, безтурботність, відчуття безпеки та комфорту» ($p \leq 0,05$). Отже, поліціанти з низьким рівнем ОПЗ воліють отримувати задоволення від своєї діяльності, їм важливе доброзичливе встановлення контактів з оточуючими, що буде забезпечувати їм гарний настрій та самопочуття. У першій групі почуття безпеки скоріше пов'язане з безпечним виконанням професійних обов'язків, а відчуття безпеки підпорядковується можливості отримувати підтримку з боку керівництва. Перше почуття висвітлює те, як структурована та регламентована професія сприяє почуттю безпеки, а друге базується на розумінні поліцейськими важливості соціальної підтримки, отриманої з різних джерел (керівники, колеги й інші особи в межах або поза межами професійного середовища), що своєю чергою сприяє почуттю безпеки.

У зв'язку з тим, що не було виявлено статистичних відмінностей у досліджуваних групах поліцейських з різним рівнем особистісної здійсненності за шкалами «Почуття незвичайного в невизначеній, незнайомій ситуації», «Радісне хвилювання, нетерпіння», «Активний інтерес до нового», «Радість, симпатія» та «Почуття краси та гармонійності у сприйнятті різних об'єктів та явищ» отримані результати дослідження були піддані якісному аналізу. Усереднені рейтинги, відповідно до порядку переліку, свідчать про спадаючу для обох груп значущість емоційних переживань, які змістовно характеризують шкали «Почуття незвичайного в невизначеній, незнайомій ситуації», «Радісне хвилювання, нетерпіння», «Активний інтерес до нового», «Радість, симпатія» та «Почуття краси та гармонійності у сприйнятті різних об'єктів та явищ».

Висновки. У ході здійсненого емпіричного вивчення емоцій, котрі є найбільш пріоритетними та бажаними у працівників поліції, ми мали змогу зробити низку важливих висновків.

По-перше, вияв емоцій та їхній вплив на діяльність поліцейських є доволі актуальною та розроблюваною психологічною проблемою. Емоції, котрі виникають у практиці поліціювання, вітчизняні та закордонні науковці досить часто пов'язують із понаднормовим робочим навантаженням та надмірним зовнішнім тиском, варіативністю покладених професійних обов'язків, збільшеним відчуттям відповідальності, ризиком емоційного вигорання, відсутністю практичного досвіду, нездатністю розпізнавати як свої емоції, так і емоції інших тощо.

По-друге, рівень особистісно-професійної здійсненності ми розуміємо як безперервний простір особистісної реалізованості суб'єкта в житті та самореалізації в професійній діяльності, які в цілісності розкривають унікальний напрям життєздійснення особистості. Низький рівень ОПЗ виступає перешкодою для успішного виконання службових завдань та чинником інгібіції повноцінного використання особистісних ресурсів. Високий рівень ОПЗ свідчить про гармонійний зв'язок особистісного та професійного складників здійсненності, що збагачує ресурсну базу особистості та забезпечує взірцеве виконання професійної діяльності.

По-третє, поліцейські з низьким рівнем ОПЗ охоче віддають перевагу позитивно забарвленим емоціям, що забезпечує задоволення від діяльності й життя загалом. Для такої групи респондентів емоції безпеки й комфорту в професії чинять вагомий вплив не лише на задоволеність від свого особистого життя, а й відбиваються на сприйнятті соціальних ситуацій та у змісті психологічних реакцій. Безумовно, отримані показники у першій групі поліцейських істотно зменшують їхні можливості бути високоефективними у діяльності, але не завдають шкоди благополуччю досліджуваних. Поліцейські з високим рівнем ОПЗ віддають перевагу тим емоціям, котрі сприяють оновленню ресурсної бази, звуження якої відбувається через вимоги професії, а також емоціям, що оптимізують реакції на зовнішній тиск та стреси. Таким чином, значущість внеску високого рівня ОПЗ полягає не лише у забезпеченні якості виконуваних функцій, покладених на поліцію, а й можливостей поліцейських отримувати задоволення від своєї діяльності та залишатися в ній. Для поліцейських другої групи характерні вмотивованість та стійкість цілей, чітке розуміння важливості самовдосконалення в професії, вірність своїм переконанням та цінностям, а також суб'єктивно значущі емоції гордості за себе та свою професію, котрі надихають поліцейських продовжувати займатися своєю справою.

Проведене дослідження потребує подальших наукових розвідок, перспективу яких ми вбачаємо у визначенні взаємозв'язку складників особистісно-професійної здійсненності та характеристик емоційної сфери працівників поліції, що дозволить деталізувати особливості взаємодії вказаних психологічних феноменів.

Список використаної літератури

1. Кісіль З.Р., Кісіль Р.-В.В. Особливості феномену синдрому емоційного вигорання у працівників Національної поліції України. *Соціально-правові студії*. 2019. № 4 (6). С. 111–123.
2. Галич М.Ю. Особливості динаміки емоційних станів поліцейських-учасників Операції об'єднаних сил у реабілітаційний період : дис. ... доктора філософії : 053 «Психологія». Київ, 2020. 207 с.
3. Шинкаренко І. Комунікативна компетентність працівників Національної поліції: сучасні виклики за умов карантинних заходів під час пандемії. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 98–103.

4. Євдокімова О.О., Пономаренко Я.С. Товаришність патрульних поліцейських як ключова професійно важлива компетенція: емпіричне дослідження. *Право і безпека*. 2021. № 3 (82). С. 122–130.
5. Seigfried-Spellar K.C. Assessing the psychological well-being and coping mechanisms of law enforcement investigators vs. digital forensic examiners of child pornography investigations. *Journal of Police and Criminal Psychology*. 2018. No. 33. P. 215–226.
6. Huey L., Kalyal H. We deal with human beings. The emotional labor aspects of criminal investigation. *International Journal of Police Science & Management*. 2017. No. 19. P. 140–147.
7. Scherer K.R., Moors A. The emotion process: event appraisal and component differentiation. *Annual Review of Psychology*. 2019. No. 70. P. 719–745.
8. Ask K., Granhag P.A. Hot cognition in investigative judgments: the differential influence of anger and sadness. *Law and Human Behavior*. 2007. No. 31. P. 537–551.
9. Carver C.S., Harmon-Jones E. Anger is an approach-related affect: evidence and implications. *Psychological Bulletin Journal*. 2009. No. 135. P. 183–204.
10. Sambrano D., Masip J., Blandón-Gitlin I. How emotions affect judgement and decision making in an interrogation scenario. *Legal and Criminological Psychology*. 2020. No. 26. P. 62–82.
11. Штепа О.В. Опитувальник особистісної здійсненності: теоретичні підстави для розробки та результати апробації. *Психологічний часопис*. 2018. № 5 (15). С. 196–223.
12. Кокун О.М. Опитувальник професійного самоздійснення. *Практична психологія та соціальна робота*. 2014. № 7. С. 35–39.
13. Додонов Б.И. Эмоция как ценность. Москва : Политиздат, 1978. 278 с.

PSYCHOLOGICAL CONTENT OF EMOTIONS IN POLICE OFFICERS WITH DIFFERENT LEVELS OF PERSONAL-PROFESSIONAL FEASIBILITY

Yana Ponomarenko

*Kharkiv National University of Internal Affairs
27, Lva Landau Avenue, Kharkiv, Ukraine, 61080
e-mail: posokhova1992@gmail.com*

The article presents the results of theoretical and empirical study of the psychological content of emotions in the professional activities of police officers. The theoretical review of psychological literature has shown a wide range of scientific developments on the content of the emotional sphere, influence, importance and specificity of emotions in policing practice, within which the emotional experiences of police officers are a reflection of their professional difficulties but also successes and achievements. It is determined that the specifics of the police profession are based on situations that are negative, traumatic and dangerous, which affects the productivity of police officers and demonstrates high dismissal rates among police officers. The aim of the study was to identify the specifics of emotional experiences in the professional activities of police officers who have low and high levels of personality's-professional fulfillment (PPF). The total sample size was 203 police officers. The results obtained by two methods: "Questionnaire of personality's fulfillment" by O. Shtepa and "Questionnaire of professional self-fulfillment" by O. Kokun were subjected to cluster analysis, which allowed to form three groups by level of OPP: low – 68 persons, medium – 42 persons and high – 92 persons. The study involved only two groups of police officers – with low (first group) and high (second group) levels of PPF. It has been empirically proven that low-level police officers are willing to prefer positively colored emotions that provide enjoyment of work and life in general. For this group of respondents, emotions of security and comfort in the profession have a significant impact not only on the satisfaction of their personal lives, but also affect the perception of social situations and the content of psychological reactions. The indicators obtained in the first group of police officers significantly

---

reduce their ability to be highly effective in their activities, but do not harm the well-being of the subjects. High-level police officers prefer emotions that contribute to the renewal of the resource base, which is narrowing due to the requirements of the profession, as well as emotions that optimize responses to external pressure and stress. Thus, the importance of the contribution of a high level of PPF is not only to ensure the quality of the functions performed by the police, but also the ability of police officers to enjoy and remain in their activities. Police officers of the second group are characterized by motivation and stability of goals, a clear understanding of the importance of self-improvement in the profession, loyalty to their beliefs and values, as well as subjectively significant emotions of pride in themselves and their profession.

Key words: emotions, emotional experiences, emotional sphere, personality's-professional fulfillment, police officers, professional activity.